

*КІРІН Роман Станіславович,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного
та господарського права,
Державний ВНЗ "Національний гірничий університет"*

КОДИФІКАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ НАДР: ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ

Сучасний етап формування і розвитку законодавства про охорону надр, як інституту законодавства про надра (далі - ЗпН), кодифікація якого є надзвичайно актуальною проблемою, бере свій відлік з моменту (1991 р.) проголошення Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища" (ст. 5) (далі - закон про ОНПС) надр об'єктом правової охорони. Згідно останнього надроресурси підлягають державній охороні і регулюванню використання на території України, при чому законом виокремлюються наступні складові такої охорони:

- 1) охорона надр, які залучені в господарський обіг;
- 2) охорона надр, які не використовуються в економіці в даний період.

Крім того, ст. 35 зазначеного закону встановлено, що використання і охорона надр підлягають державному контролю, і, виходячи зі змісту вказаної статті, можна виділити й такі блоки:

- 1) охорона надр суходільної зони, в тому числі підземних вод;
- 2) охорона надр акваторіальної зони, в тому числі надр територіальних вод, надр континентального шельфу, надр виключної (морської) економічної зони України [1].

Подальший розвиток надроохоронне законодавство отримало із прийняттям Кодексу України про надра (далі - КпН) (1994 р.), в якому відносини з охорони надр регулюються нормами окремого розділу (розділ 6 "Охорона надр"). При цьому визначення власне терміну "охорона надр" з'явилося набагато пізніше [2] і трактується як сукупність заходів, які забезпечують:

а) найповніше комплексне вилучення корисних копалин;

б) збереження або припустимі зміни геоморфологічних структур, властивостей та екологічного стану верхнього шару літосфери.

Отже, сучасне надроохоронне законодавство вкладає у це поняття лише два об'єкти, охорону яких мають забезпечувати такі заходи: - корисні копалини, що вилучаються; - геоморфологічні структури, властивості та екологічний стан верхнього шару літосфери.

В той же час, виходячи з положень ст.56 КпН, таку сукупність складають заходи щодо: - забезпечення повного і комплексного геологічного вивчення надр; - додержання встановленого законодавством порядку надання надр у користування і недопущення самовільного користування надрами; - раціонального вилучення і використання запасів корисних копалин і наявних у них компонентів; - недопущення шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами, на збереження запасів корисних копалин, гірничих виробок і свердловин, що експлуатуються чи законсервовані, а також підземних споруд; - охорони родовищ корисних копалин (далі - РКК) від затоплення, обводнення, пожеж та інших факторів, що впливають на якість корисних копалин і промислову цінність родовищ або ускладнюють їх розробку; - запобігання необґрунтованій та самовільній забудові площ залягання корисних копалин і додержання встановленого законодавством порядку використання цих площ для інших цілей; - запобігання забрудненню надр при підземному зберіганні нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захороненні шкідливих речовин і відходів виробництва, скиданні стічних вод; - додержання інших вимог, передбачених законодавством про ОНПС.

Отже, не зважаючи на порівняно невеликий обсяг зазначеного розділу КпН, що містить лише чотири статті (ст.ст. 56 - 59), їх аналіз дозволяє диференціювати зазначені приписи у відповідні блоки, а саме:

- 1) охорона надр при наданні у користування;
- 2) охорона надр при геологічному вивченні;
- 3) охорона надр при видобуванні корисних копалин, в тому числі:

- 3.1) охорона надр на РКК, що готуються до розробки;
 - 3.2) охорона надр на РКК, що розробляються;
 - 3.3) охорона надр на РКК, що розробка яких обмежена;
 - 3.4) охорона надр на РКК, що розробка яких тимчасово заборонена (зупинена);
 - 3.5) охорона надр на РКК, що розробка яких припинена;
 - 3.6) охорона надр на РКК, що готуються до консервації (розконсервації) чи ліквідації;
 - 3.7) охорона надр на РКК, що законсервовані (розконсервовані) чи ліквідовані;
 - 3.8) охорона надр на РКК, де відбувається ліквідація техногенної (екологічної) аварії
- 4) охорона надр при використанні підземного простору, об'єктів та споруд;
 - 5) охорона надр при забудові площ залягання корисних копалин, у тому числі:
 - 5.1) охорона надр при забудові площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення;
 - 5.2) охорона надр при забудові площ залягання корисних копалин місцевого значення;
 - 6) охорона надр по зоні використання, у тому числі:
 - 6.1) охорона надр в зоні безпосереднього використання (охорона активних надр):
 - 6.2) охорона надр в зонах, що оточують зону безпосереднього використання (охорона пасивних надр);
 - 7) охорона надр по періоду використання, у тому числі:
 - 7.1) охорона надр при відділенні від природних умов (охорона первинних надр);
 - 7.2) охорона надр, відділених від природних умов (охорона вторинних надр);

7.3) охорона надр при повторному використанні;

8) охорона надр, що використовуються на умовах угод про розподіл продукції;

9) охорона надр, що становлять особливу наукову або культурну цінність.

Слід звернути увагу й на іншу проблему, що спіткала процес розвитку законодавства про охорону надр. Так, розроблені та затверджені наказом Міністерства надзвичайних ситуацій України від 18.10.2012 р. № 1268 "Методичні рекомендації з охорони надр при розробці корисних копалин" не знайшли практичного застосування, оскільки, внаслідок певних процедурних обставин, згаданий наказ було скасовано наступним наказом МНС від 20.11.2012 р. № 1333. Втім, побудова і зміст зазначених методичних рекомендацій заслуговують на увагу, адже такий інститут ЗпН, на сучасному етапі, об'єктивно потребує розвитку і підтримки на підзаконному рівні та рано чи пізно буде реалізований. Сфера дії методичних рекомендацій з охорони надр при розробці РКК мала поширюватися на діяльність, пов'язану з розробкою родовищ твердих, рідких і газоподібних корисних копалин і покликана розкрити напрямки та шляхи раціонального, комплексного використання та охорони надр під час проектування, будівництва, експлуатації та ліквідації (консервації) підприємств (об'єктів) з розробки РКК, а також використання їх для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин. Методичні рекомендації призначалися для використання посадовими особами Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки України (далі - Держгірпромнагляд) та експертно-технічних центрів, а також могли бути використані міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, підприємствами, організаціями, установами, юридичними та фізичними особами (далі - підприємства), які здійснюють на території України і в межах її континентального шельфу користування надрами.

При розробці Методичних рекомендацій використовувалися такі нормативно-правові акти: - Кодекс України про надра;- Водний кодекс України; - Гірничий закон України; - закон про ОНПС; - Положення про

маркшейдерську службу в гірничодобувній промисловості Української РСР, затверджене Постановою Ради Міністрів УРСР від 22 листопада 1960 р. № 1895; - Положення про порядок забудови площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 1995 р. № 33; - Положення про порядок списання запасів корисних копалин з обліку гірничодобувного підприємства, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 58; - Положення про порядок надання гірничих відводів, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 59; - Порядок передачі розвіданих РКК для промислового освоєння, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 14 лютого 1995 р. № 144; - Положення про порядок здійснення державного гірничого нагляду, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 1995 р. № 134; - Перелік корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1370; - Порядок прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. № 461; - Правила розробки газових і газоконденсатних родовищ, затверджені Держгіртехнаглядом СРСР від 06 квітня 1970 р. [3, с. 354 - 448]; - Правила розробки нафтових і газонафтових родовищ, затверджені Міністерством нафтової промисловості СРСР від 15 жовтня 1984 р., протокол № 44 (НПАОП 11.10-1.02-84); - Правила розробки і охорони родовищ лікувальних мінеральних вод, затверджені постановою Держгіртехнагляду СРСР від 27 серпня 1987 р. № 28 (НПАОП 14.0-1.01-87); - Правила безпеки у вугільних шахтах, затверджені наказом Держгірпромнагляду від 22.03.2010 № 62, зареєстровані в Міністерстві юстиції України 17 червня 2010 р. № 398/17693 (зі змінами) НПАОП 10.0-1.01-10; - Правила розробки родовищ теплоенергетичних вод, затверджені постановою Держгіртехнагляду СРСР від 01.11.85 (НПАОН 14.0-1.02-85); - Інструкція з проведення маркшейдерських робіт, затверджена Держгіртехнаглядом СРСР 20 лютого 1985 р. (НПАОП 74.2-5.01-85); - Інструкція щодо порядку ліквідації і

консервації підприємств з добування корисних копалин, затверджена постановою Держгіртехнагляду СРСР від 11 липня 1985 р. № 28 (НПАОП 00.0-5.05-85); - Положення про порядок організації та виконання дослідно-промислової розробки РКК загальнодержавного значення, затверджене наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 03 березня 2003 р. № 34/м, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 20 травня 2003 р. № 377/7698; - СНиП 2.04.02-84 "Водозабори споруди. Споруди для забору підземних вод"; - Єдині правила безпеки при розробці рудних, нерудних та розсипних родовищ підземним способом (затверджено Держгіртехнаглядом СРСР 31.08.71 р., НПАОН 1.2.90-1.02.71).

Структурно Методичні рекомендації охоплюють такі види відносин з охорони надр: - загальні положення (розділ 4); - геологічне вивчення надр (розділ 5); - основні вимоги до проектування і будівництва гірничодобувних об'єктів та підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин (розділ 6); - геологічне і маркшейдерське забезпечення робіт, пов'язаних з користуванням надрами, та облік запасів корисних копалин (розділ 7); - перспективне і щорічне планування розробки РКК (розділ 8); - розкриття і підготовка РКК (розділ 9); - роботи з видобування корисних копалин (розділ 10); - додаткові вимоги до розробки родовищ, які залягають в складних гірничо-геологічних та інших природних умовах (розділ 11); - додаткові вимоги до розробки родовищ мінеральних і теплоенергетичних вод (розділ 12); - додаткові вимоги до розробки родовищ нафти і газу (розділ 13); - підготовка видобутих корисних копалин до відвантаження та переробки (розділ 14); - ліквідація або консервація гірничодобувних об'єктів (розділ 15); - ОНПС під час користування надрами (розділ 16).

Отже, враховуючи наведену диференціацію відносин з охорони надр, можна додатково виокремити й такі її види як: - охорона надр на стадіях проектування і будівництва гірничодобувних об'єктів та підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; - геологічне і маркшейдерське забезпечення робіт, пов'язаних з користуванням надрами, як захід з охорони

надр; - облік запасів корисних копалин, як захід з охорони надр; - перспективне і щорічне планування розробки РКК, як захід з охорони надр; - охорона надр на стадіях розкриття і підготовки РКК; - охорона надр при розробці родовищ, які залягають в складних гірничо-геологічних та інших природних умовах; - охорона надр при розробці родовищ мінеральних і теплоенергетичних вод; - охорона надр при розробці родовищ нафти і газу; - охорона надр на стадіях підготовки видобутих корисних копалин до відвантаження та переробки; - ОНПС під час користування надрами, як захід з охорони надр.

Окремо у КпН виділено статтю (ст. 57), за якою передбачені санкції у разі порушенні вимог у галузі охорони надр, а саме: - обмеження користування надрами; - тимчасова заборона (зупинення) користування надрами; - припинення користування надрами. До того ж ст. 65 КпН встановлено, що порушення ЗпН тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову і кримінальну відповідальність згідно з законодавством України, а ст.ст. 66 та 67 КпН відповідно: - припинення самовільного користування надрами та забудова площ залягання корисних копалин з порушенням встановленого порядку без відшкодування понесених витрат; - зобов'язання підприємств, установ, організацій та громадян відшкодувати збитки, завдані ними внаслідок порушень ЗпН, в розмірах і порядку, встановлених законодавством України.

Нарешті потребують впорядкування трансгалузеві норми, що регламентують різні види юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону надр. Наприклад, ст. 57 Кодексу України про адміністративні правопорушення "Порушення вимог щодо охорони надр" у диспозиціях відповідних частин передбачає значно більше коло об'єктів охорони, а саме: - надра; - площі залягання корисних копалин; - довкілля, будівель і споруд в зонах впливу робіт з користуванням надрами; - спостережні режимні свердловини на підземні води; - маркшейдерські і геодезичні знаки; - балансові запаси корисних копалин; - маркшейдерська документація; - родовища, гірничі виробки і бурові свердловини, які ліквідуються або

консервуються; - умови спеціального дозволу на користування надрами. Натомість ст. 240 Кримінального кодексу України "Порушення правил охорони або використання надр" передбачає й такі об'єкти охорони як: - життя, здоров'я людей, довкілля; - території чи об'єкти природно-заповідного фонду тощо.

Значно розширює інститут охорони надр блок підзаконних актів. Так, Показчик нормативно-правових актів з питань охорони праці містить окрему групу нормативно-правових актів з питань охорони надр станом на 05 березня 2014 р. (наказ Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки України від 12.03.2014 р. № 37 "Про внесення змін до наказу Держгірпромнагляду України від 12.04.2012 № 74" [4]), в якому інформація про документ представлена в такій послідовності: - позначення нормативного акта; - назва нормативного акта; - затвердження (дата / документ / №); - організація, і регулює наступні відносини: 1) НПАОН 00.0-1.01-85 Єдині правила охорони надр при розробці родовищ твердих корисних копалин 14.05.85 Держгіртехнагляд СРСР; 2) НПАОН 00.0-4.01-70 Положення про порядок ведення державного обліку діляниць надр, наданих у користування, не пов'язане з добуванням корисних копалин 28.07.70 Держгіртехнагляд СРСР; 3) НПАОН 00.0-5.01-84 Інструкція з безпечного ведення робіт біля затоплених виробок 02.10.84 Мінвуглепром СРСР; 4) НПАОН 00.0-5.02-76 Міжгалузева інструкція з визначення і контролю добувних і розкривних робіт на кар'єрах 10.08.76 Держгіртехнагляд СРСР; 5) НПАОН 00.0-5.03-74 Галузева інструкція з визначення і обліку втрат корисної копалини під час добування блоків 30.05.74 МПБМ СРСР; 6) НПАОН 00.0-5.04-75 Галузева інструкція з економічної оцінки і нормування втрат твердих корисних копалин під час добування на підприємствах МХП 20.06.75 МХП СРСР; 7) НПАОН 00.0-5.05-85 Інструкція щодо порядку ліквідації і консервації підприємств з добування корисних копалин 11.07.85 Держгіртехнагляд України; 8) НПАОН 00.0-7.01-86 Вказівка щодо порядку і контролю безпечного ведення гірничих робіт у небезпечних зонах 16.05.86 Держгіртехнагляд України; 10) НПАОН 00.0-7.03-73 Типові методичні вказівки щодо визначення і обліку втрат твердих корисних копалин під час добувних робіт 28.03.73 Держгіртехнагляд СРСР; 11) НПАОН 00.0-7.04-

72 Типові методичні вказівки з оцінки економічних наслідків втрат корисних копалин під час розробки родовищ 28.03.72 Держгіртехнагляд СРСР; 12) НПАОН 00.0-7.05-72 Типові методичні вказівки з нормування втрат твердих корисних копалин під час добувних робіт 28.03.72 Держгіртехнагляд СРСР; Видобування вугілля (код КВЕД 10) 13) НПАОН 10.0-1.01-03 Правила підробки будівель, споруд і природних об'єктів при видобуванні вугілля підземним способом. ГСТУ 101.00159226.001-2003 Наказ № 703 Мінпаливенерго України; 14) НПАОН 10.0-5.01-69 Інструкція про порядок погодження підробки залізничних шляхів на вугільних і сланцевих родовищах СРСР 26.08.69 Держгіртехнагляд СРСР; 15) НПАОН 10.0-5.02-74 Галузева інструкція з обліку балансових і розрахунку промислових запасів, визначення, нормування, обліку і економічного оцінювання втрат вугілля (сланцю) під час добування 30.09.74; 16) НПАОН 10.1-7.01-91 Вказівки щодо нормування, планування і економічного оцінювання втрат вугілля в надрах по Донецькому басейну 12.03.91 Мінвуглепром СРСР; Видобування нафти і газу (код КВЕД 11) 17) НПАОН 11.10-1.01-70 Правила розробки газових і газоконденсатних родовищ 06.04.70 Держгіртехнагляд СРСР; 18) НПАОН 11.10-1.02-84 Правила розробки нафтових та газонафтових родовищ 15.10.84 Протокол № 44 Міністерство нафтової промисловості СРСР; 19) НПАОН 11.2-4.01-89 Положення про порядок ліквідації нафтових, газових та інших свердловин і списання витрат на їх спорудження 27.12.89 Держгіртехнагляд СРСР; 20) НПАОН 11.2-4.02-89 Положення про порядок консервування свердловин на нафтових, газових родовищах, підземних сховищах газу (ПСГ) та родовищах термальних вод 27.12.89 Держгіртехнагляд СРСР; 21) НПАОН 11.2-4.03-86 Положення про переведення нафтових і газових нагнітальних і контрольних свердловин на інші горизонти 17.10.86 Держгіртехнагляд СРСР; 22) НПАОН 11.2-5.01-52 Інструкція про порядок здійснення долучення нових горизонтів для спільної експлуатації кількох нафтоносних або газоносних горизонтів у одній свердловині 06.09.52 Держгіртехнагляд СРСР; Видобування металевих руд (код КВЕД 13) 23) НПАОН 13.0-1.01-79 Правила технічної експлуатації рудників, копалень, шахт, що розробляють родовища кольорових, рідкісних та інших

металів 05.07.79 Мінкольормет СРСР; 24) НПАОН 13.0-5.01-74 Інструкція з визначення і обліку розкритих, підготовлених і готових до виймання запасів корисних копалин на гірничих підприємствах Міністерства чорної металургії СРСР 02.01.74 МЧМ СРСР; 25) НПАОН 13.0-5.02-75 Галузева інструкція з визначення втрат руди під час розробки залізородних, марганцевих та хромітових родовищ на підприємствах Мінчормету СРСР 23.01.75 МЧМ СРСР; 26) НПАОН 13.0-5.03-77 Галузева інструкція з геолого-маркшейдерського обліку стану і руху розвіданих запасів залізних, марганцевих і хромових руд на підприємствах Міністерства чорної металургії СРСР 26.12.77 МЧМ СРСР; 27) НПАОН 13.1-1.01-75 Правила охорони споруд і природних об'єктів від шкідливого впливу підземних гірничих робіт у Криворізькому залізородному басейні 08.07.75 МЧМ СРСР; Видобування мінеральних вод (код КВЕД 14) 28) НПАОН 14.0-1.01-87 Правила розробки і охорони родовищ лікувальних мінеральних вод 27.08.87 Постанова № 28 Держгіртехнагляд СРСР; 29) НПАОН 14.0-1.02-85 Правила розробки родовищ теплоенергетичних вод 01.11.85 Держгіртехнагляд СРСР; 30) НПАОН 14.0-4.01-84 Положення про охорону підземних вод 15.08.84 Мінекології СРСР; 31) НПАОН 14.0-4.02-78 Положення про порядок складення і зміст технологічних схем розробки родовищ мінеральних лікувальних вод 18.08.78 Держгіртехнагляд СРСР; 32) НПАОН 14.0-4.03-79 Тимчасове положення про технологічні схеми розробки родовищ лікувальних грязей 30.07.79 Держгіртехнагляд СРСР; 33) НПАОН 14.0-7.01-86 Методичне керівництво щодо проведення робіт з контролю за охороною підземних вод від забруднення і виснаження на території України 15.08.86 Наказ № 254 Мінгеології УРСР; Інші галузі добувної промисловості (код КВЕД 14) 34) НПАОН 14.0-5.01-75 Галузева інструкція з визначення і обліку втрат цементної сировини під час видобування 02.04.75 МПБМ СРСР; 35) НПАОН 14.22-5.01-84 Галузева інструкція з нормування, визначення і обліку втрат під час розробки каолінових родовищ 05.11.84 МПБМ СРСР; 36) НПАОН 14.3-5.01-74 Галузева інструкція з визначення і обліку кількісних і якісних втрат корисних копалин під час їх добування на підприємствах Міністерства хімічної промисловості 16.10.74 Мінхімпром СРСР 37) НПАОН

14.3-5.02-74 Галузева інструкція з обліку стану і руху розвіданих запасів гірничохімічної сировини на гірничодобувних підприємствах Мінхімпрому СРСР 02.09.74 Мінхімпром СРСР; 38) НПАОН 14.4-5.01-85 Інструкція з визначення і обліку втрат під час розробки родовищ кам'яної солі підземним розчиненням через свердловини з поверхні 05.03.85 Держгіртехнагляд СРСР; 39) НПАОН 14.4-5.02-75 Галузева інструкція з геолого-маркшейдерського обліку стану і руху розвіданих запасів кам'яної солі на гірничодобувних підприємствах соляної промисловості Мінхарчопрому СРСР 28.03.75 Мінхарчопром СРСР; 40) НПАОН 14.4-5.03- Галузева інструкція з визначення і обліку втрат кам'яної солі під час добування її підземним способом на підприємствах соляної промисловості Мінхарчопрому СРСР 02.10. Мінхарчопром СРСР; 41) НПАОН 14.5-5.01-73 Галузева інструкція з визначення і обліку втрат і збіднення талькових руд під час добування 16.07.73 МПБМ СРСР; 42) НПАОН 14.5-5.02-80 Галузева інструкція з визначення, обліку, економічного оцінювання і нормування втрат каменесамоцвітної сировини на родовищах, які розробляє Всесоюзне промислове об'єднання "Союзкварцсамоцвіти" МінгеоСРСР 30.06.80 Міністерство геології СРСР; 43) НПАОН 14.5-5.03-84 Галузева інструкція щодо нормування, визначення і обліку експлуатаційних втрат і збіднення графітових руд під час розробки родовищ відкритим способом 05.11.84 МПБМ СРСР; Будівництво (код КВЕД 45) Маркшейдерські, геодезичні роботи (код КВЕД 74) 44) НПАОН 74.2-5.01-85 Інструкція з виконання маркшейдерських робіт 20.02.85 Держгіртехнагляд СРСР; 45) НПАОН 74.2-5.02-00 Інструкція з виконання маркшейдерських робіт на вуглевидобувних підприємствах України КД 12.06.203-2000 12.12.2000 Наказ № 561 Мінпаливенерго України; 46) НПАОН 74.2-5.03-85 Інструкція з виконання маркшейдерських замірів і контролю гірничих робіт на підприємствах чорної металургії СРСР Узгоджена 01.11.85 Держгіртехнагляд СРСР; 47) НПАОН 74.2-5.04-86 Інструкція з маркшейдерських і топогеодезичних робіт у нафтовій промисловості РД 39-0147139-101-87 28.11.86 ГУГК при РМ СРСР; 48) НПАОН 74.2-5.05- Інструкція з геодезичних і маркшейдерських робіт під час будівництва транспортних тунелів 08.09.

Мінтрансбуд СРСР; 49) НПАОН 74.2-5.06-85 Інструкція з виконання маркшейдерських замірів і контролю гірничих робіт на підприємствах МЧМ СРСР Узгоджена 01.01.85 Держгіртехнагляд СРСР.

Окрім запропонованого поділу нормативно-правових актів в сфері охорони надр, а саме:

- 1) Загальні питання охорони надр;
- 2) Охорона надр при видобуванні вугілля;
- 3) Охорона надр при видобуванні нафти і газу;
- 4) Охорона надр при видобуванні металевих руд;
- 5) Охорона надр при видобуванні мінеральних вод;
- 6) Охорона надр в інших галузях добувної промисловості;
- 7) Охорона надр при будівництві;
- 8) Питання охорони надр при маркшейдерських та геодезичних роботах;

аналіз лише назв зазначених документів дає підстави додаткової диференціації заходів з охорони надр на такі специфічні види: - охорона надр в зонах затоплених виробок; - визначення, облік, нормування, планування і оцінка економічних наслідків втрат корисної копалини, як захід з охорони надр; - охорона надр при веденні гірничих робіт у небезпечних зонах; - охорона надр при підробці будівель, споруд, залізничних шляхів і природних об'єктів при видобуванні корисних копалин підземним способом; - охорона надр при розробці газових, нафтових, газонафтових і газоконденсатних родовищ; - охорона надр при ліквідації нафтових, газових та інших свердловин; - охорона надр при консервуванні свердловин на нафтових, газових родовищах, підземних сховищах газу та родовищах термальних вод; - охорона надр при переведенні нафтових і газових нагнітальних і контрольних свердловин на інші горизонти; - охорона надр при здійсненні долучення нових горизонтів для спільної експлуатації кількох нафтоносних або газоносних горизонтів у одній свердловині; - охорона надр на рудниках, копальнях, шахтах, що розробляють родовища кольорових, рідкісних та інших металів; - охорона надр на родовищах лікувальних мінеральних вод; - охорона надр на родовищах теплоенергетичних вод; - охорона надр на родовищах лікувальних грязей; -

охорона підземних вод, як захід з охорони надр; - виконання маркшейдерських замірів і контроль гірничих робіт, як захід з охорони надр.

Отже, виходячи з наявного нормативно-правового забезпечення процесу та заходів з охорони надр, можна дійти висновку, що джерела небезпеки від яких необхідно охороняти (захищати) надра, мають походження і стан, котрі різняться: - у просторі; - у часі; - за колом осіб; - за змістом; - за формою; - за якістю; - за кількістю. Прикладом такої диференціації можуть бути: - охорона надр; - охорона мінеральних ресурсів надр; - охорона просторових ресурсів надр; - охорона інформаційних ресурсів надр; - охорона енергетичних ресурсів надр; - охорона прав на надра; - охорона діяльності в надрах - охорона майна, пов'язаного з надрами та надрокористуванням. До того ж, правові форми охорони надр можна поділити на активні та пасивні.

В свою чергу, інтеграційну ланку правових заходів з безпеки та охорони надр слід досліджувати та врегульовувати за схемою: - наявність джерел небезпеки; - попередження джерел небезпеки; - загроза джерел небезпеки; - вплив джерел небезпеки; - ліквідація наслідків джерел небезпеки.

Відтак актуальною для розгляду є проблема інших об'єктів (людина, довкілля, майно), які необхідно охороняти (захищати) від надр. Таким чином, засадничим питанням в інтеграційному угрупованні ЗпН є завдання щодо диференціації відносин на два структурні блоки, які охоплюють взаємозалежні, взаємопов'язані проте далеко не тотожні інститути - право охорони надр та право безпеки надр.

В основі їх поділу лежать наявні і певною мірою врегульовані відносини, в яких, у першому випадку певні об'єкти загрожують надрам, а у другому - надра загрожують певним об'єктам. Тобто надра можна розглядати і як об'єкт охорони і як джерело небезпеки. При чому, слід враховувати й ту ситуацію, коли надра можуть виступати джерелом небезпеки для надр як об'єкта охорони. В даному випадку можливі такі варіації: - активні надра зазнають впливу від пасивних надр; - активні надра зазнають впливу від активних надр; - пасивні надра зазнають впливу від активних надр; - пасивні надра зазнають впливу від

пасивних надр. Конкретизація випадків таких впливів виявляється у можливості виникнення небезпечної події і спричинення нею надзвичайної ситуації, які відповідно до Кодексу цивільного захисту України класифікуються за характером походження, ступенем поширення, розміром людських втрат та матеріальних збитків. В свою чергу, залежно від характеру походження подій, що можуть зумовити виникнення надзвичайних ситуацій на території України, визначаються такі види надзвичайних ситуацій: 1) техногенного характеру; 2) природного характеру; 3) соціальні; 4) воєнні.

Відносно охорони надр, перш за все, мова йде про перші два види. Тобто, вищезазначені варіації взаємовпливу надр можуть приймати наступний вигляд: а) на ділянці надр, залучених до використання, виникає надзвичайна ситуація природного походження; б) на ділянці надр, залучених до використання, виникає надзвичайна ситуація техногенного походження; в) на ділянці надр, не залучених до використання, виникає надзвичайна ситуація техногенного походження; г) на ділянці надр, не залучених до використання, виникає надзвичайна ситуація природного походження.

Слід враховувати, що під надзвичайною ситуацією вітчизняне законодавство розуміє обстановку на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Крім того, в сфері геології та надрокористування мають місце специфічні небезпечні події, явища і процеси техногенного чи природного походження, як то - землетруси (тектонічні, вулканічні, обвальні, моретруси), селі, зсуви (поверхневі, глибокі, дуже глибокі), гірські обвали, осідання земної поверхні в

результаті карсту, газодинамічні явища, самозаймання пластів вугілля, гірничі удари, викиди та вибухи пилю і газу, обвалення порід і завалів гірничих виробок, затоплення гірничих виробок, виділення та проникнення в них небезпечних і шкідливих субстанцій, прориви глини і пульпи у діючі гірничі виробки, наземні та підземні пожежі, руйнування і катастрофи на транспорті, аварії і катастрофи у вертикальних стволах і на підйомних комплексах [5].

Окреслену частину проблем розвитку надроохоронного законодавства пропонується вирішити шляхом його кодифікації у формі закону "Про охорону надр" чи складової кодексу "Надроохоронне право".

Використана література:

1. Кірін Р.С. Актуальні проблеми кодифікації надроохоронного законодавства / Р.С. Кірін / Актуальні проблеми розвитку права і держави в умовах міжнародних інтеграційних процесів [Текст]: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - Дніпропетровськ: Академія митної служби України. 2013. – 324 с. - С. 107 - 109.

2. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 29.08.2011 р. № 303 "Про затвердження Методики визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами" // Офіційний вісник України, 2011, № 73 (30.09.2011), ст. 2766.

3. Збірник керівних матеріалів з охорони надр при розробці родовищ корисних копалин. Держгіртехнагляд СРСР. Москва, "Надра", 1987.

4. Охорона праці, 2014, 00, № 5.

5. Наказ Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 22.03.2010 р. № 62 "Про затвердження Правил безпеки у вугільних шахтах" // Офіційний вісник України, 2010, № 48 (05.07.2010), ст. 1599.